

Larsberg

Höga punkthus och lite lägre skivhus sätter prägel på stadsdelen Larsberg som byggdes 1965–1973 med John Mattson Byggnads AB som byggherre. Arkitekter var AGL Arkitektkontor AB med Ancker, Gate och Lindegren. I centrumkvarteret Fyrmästaren uppfördes byggnader för bostäder, handel, bank och kontor samt separat parkeringshus. Klockbojen 1 och 4 omfattade förutom bostäder även lokaler för hälso-, sjuk- och socialvård samt för daghem och förskola. I Sjöjungfrun 2 inrymdes byggnader för fastighetsbolagets lokalkontor samt parkeringshus och panncentral. 1982–84 kompletterades centrum med ett 15 våningar högt punkthus i Klockbojen 3 med bostäder samt lokaler för handel och kontor. Byggherre var liksom tidigare John Mattson Byggnads AB och arkitekter var FFNS.

Vy mot Larsbergstorget med Fyrvaktarens skivhus från 1965–1973 till vänster, mitt fram det höga centrumhuset Klockbojen 3.

Förändringar av 1960-talshusen under 1980- och 1990-talet har främst handlat om byte av verksamheter i lokaler i bostadshusens bottenvåningar samt i centrumbyggnaderna.

Åren 2006–2008 utvecklades centrum med nya verksamheter. Parkeringshus samt handels- och kontorshus i Fyrmästaren byggdes om och byggdes på med bostäder till tre respektive sex våningar. Mellan Larsbergstorget och Larsbergs station uppfördes en ny stor ICA-hall med parkeringsgarage 2009. I handels- och kontorshuset Fyrmästaren byggdes 2014–2015 kontorslokaler om till bostäder. Vid Agavägen precis sydost om Larsberg har SL uppfört en spårvagnsdepå. Strax nordväst om depån, i kvarter Klockbojen 4 har ett punkthus med ungdomsbostäder uppförts under åren 2018–2019.

I förgrunden kvarteret Fyrmästarens flerbostadshus från 2006–2008. I bakgrunden står punkthusen i Fyrskippet och Sjömärket och bakom dem bågshusen i kvarteret Sjöjungfrun. Larsbergs höga röda tegelhus är ett karaktäristiskt inslag i Lidingös silhuett mot Lilla Värtan och Stockholm. Den höga pannskorstenen utgör ett riktmärke.

Beskrivning av området

Flerbostadsbebyggelsen i Larsberg ligger högt mot Lilla Värtan i sydväst och är mycket väl integrerad i den starkt kuperade skärgårdsterrängen, där landskapspartiernas bergknallar och träddungar i stor utsträckning sparades när Larsberg bebyggdes. Den tidstypiska bebyggelsen från åren 1965–1973 är utförd i rött tegel och till stor del enhetligt utformad. Bebyggelsen omfattar dels höga punkthus och något lägre skivhus uppe vid den långa Larsbergsvägen, dels centrumkärnan nere kring Larsbergstorget. Uppe i grönskan längst i öster ligger skolan som omfattar mer sentida låga gråputsade byggnader, omgivna av naturparkmark. Agavägens långa böj löper nedanför området i norr och nordost.

Längs kuststråkets klippor med tall- och lövskog i söder löper gångvägar nedanför husen.

De röda tegelfasaderna förenar Larsbergs bebyggelse och ger ett närmast grafiskt arkitektoniskt uttryck.

Beskrivning av bebyggelsen

Flerbostadshusen är rytmiskt grupperade i landskapet. De äldsta av de svängda skivhusen, båghusen, i sju våningar, ligger i kvarteren Farleden och Sjöjungfrun närmast ovanför vattnet och strandklipporna. Längst i sydost, på Ekbacken, står de två båghusen i sju våningar från 1972–1977 i kvarteren Hamnfyren och Ledfyren. Längre in, högre upp i skärgårdsterrängen vid Larsbergsvägen, står de tio våningar höga punkthusen i kvarteren Fyrskippet, Sjömärket, Fyrbåken, Fyrtornet och Fyren. I backarna innanför Agavägen mot centrum står stora skivhus i sju våningar i Klockbojen och Fyrvaktaren.

Båghusen har en sjöfasad med bland annat bröstningar i kontrasterande kulör och balkongräcken i stål. Ekbackens båghus i kvarteret Hamnfyren.

Bebyggelsen är grupperad och orienterad ut mot gatustråken, indragen från gatuliv, men med insidan i direkt anslutning till stora kuperade områden med naturpark. Genom områdets parkmark går gångstråk mellan husgrupperna i den kuperade terrängen. Ut mot Larsbergsvägen vetter förgårdar med rosenrabatter och lågvuxna lövträd. In mot Agavägen, koncentrerad kring Larsbergstorget, ligger den även mer lågskaliga centrumkärnan i kvarteren Fyrvaktaren, Fyrmästaren och Klockbojen. Larsbergstorget är utformat som ett litet bilfritt stadsdelstorg i direkt anslutning till park och gångstråk. Vid torget byggdes från början flerbostadshus jämte en- och tvåvåningslängor i tegel med lokaler för bank, kontor och handel samt hälso- och sjukvård, äldreomsorg och förskola.

Vy över Klockbojens skivhus mot Farledens båghus och punkthusen i Fyren och Fyrbåken.

Bild till vänster visar ett av båghusens tegelmurade burspråk och entrénisch med dörr i aluminiumplåt. Bild till höger visar ett av punkthusens tegelmurade entrénisch med dörr i aluminiumplåt. De karaktäristiska vinklade balkongerna har skärmar av betongplattor med slitsmönster.

Sammanfattande värdering

Larsberg utgör en särskilt värdefull kulturmiljö med väl sammanhållen grupphusbebyggelse som präglas av en stark strävan efter kvalitet i landskapsanpassning och byggnadsutformning. Detta ger den storskaliga bebyggelsen dess grundkaraktär och området representerar folkhemmets flerbostadsbebyggelse under rekordåren på 1960-talet och en av Lidingö stads största expansionsperioder.

Byggnadernas placering är mycket medvetet gestaltad av de väletablerade arkitekterna Ancker, Gate och Lindegren. Det gäller såväl husens läge i bebyggelsemönstret som husens förhållande till terrängens kraftiga nivåskillnader, till kustlinjens växlande former och till de öppna utblickarna mot vattnet mellan husen. Detta skapar en rytmik i arkitektur och landskap som är ett utmärkande karaktärsdrag för Larsberg. Samma gäller växlingen mellan lägre bågformade skivhus och höga punkthus. Byggnadernas sammanhållna gestaltning i rött tegel står i mycket god samklang med det kuperade skärgårdslandskapets grönska och bergknallar. Larsberg med de höga röda tegelhusen som reser sig på höjden ovanför Lilla Värtan är även ett mycket viktigt inslag i Lidingös silhuett mot vattnet och Stockholm.

Karaktärsdrag

- Väl sammanhållen och enhetligt utformad flerbostadsbebyggelse, grupphus, i rött tegel.
- Rytmisk byggnadsgruppering med noga uttänkt samspel i husplacering, landskaps- och terränganpassning.
- Samspel mellan höga punkthus, lägre bågformade skivhus och utblickar mot vattnet.
- Larsbergs stora betydelse för Lidingösiluetten mot Lilla Värtan och Stockholm.
- Bebyggelsemönstret med byggnadsgrupper indragna från gatuliv och orientering inåt kuperad naturpark med gångstråk mellan de olika husgrupperna.
- Båghusens välvda huskroppar som följer gata och kustlinje, 6-7 våningshus med grå betongsockel, fasader i rött tegel, murade entrénischer, dörrar av aluminium med glaspartier, burspråk avtäckta med grön plåt, betongskärm vid balkonger, fönstersättning, takband och plantak.
- Stora skivhus som är vinkelbyggda i tre längor vardera, 7-våningshus med grå betongsockel, fasader i rött tegel, murade entrénischer, dörrar av aluminium med glaspartier, risalit med två par balkonger, vita

betongskärmar till balkonger och bröstningar av vit betong resp. mörk panel, fönstersättning, takband och flackt förhöjt tak.

- Punkthus i 10-11 våningar med grå betongsockel, fasader i rött tegel, fönstersättning, dörrar i aluminium med sidoljus, indragna balkonger med skärmar av betongplattor, takband och plantak med indragen låg överbyggnad i grön plåt med platt tak.
- Larsbergstorget som litet stadsdelstorg med olika verksamheter i bottenplan.
- Centrumbebyggelsen från 1965-1973, envåningslänga med fasader i rött tegel, dörrar i aluminium med sidoljus, vitt takband av plåt, fönstersättning samt skärmtak längs hela södra fasaden samt över entréerna på norra sidan.
- Centrumbebyggelsen Fyrmästaren, från 1965-1973 ombyggd 2006-2008, och parkeringshus i dels tre, dels sex våningar, kring- och påbyggt med bostäder med fasad i grå slätputs och socklar med svarta skifferplattor, entréer av fernissad ek med marmornischer samt stora glasrutor i trapphusen, balkongskärmar och fronter i frostat plexiglas, terrasserade övre våningar med frostat plexiglas, pulpettak.
- Punkthus Klockbojen 3, 1982-1984, 15 våningar som markör för centrumanläggningen, fasader i rött tegel, kvadratiska och rektangulära fasadfält med vita fönster och bröstningar, balkonger med vita plåtskärmar, takband i grön plåt och plantak med indragen låg överbyggnad i grön plåt med platt tak.
- Parkeringshus Fyrtornet och Sjöjungfrun, 1965-1973, med betongsockel, garageportar och dörrar i plåt och aluminium, takfot i grön plåt.
- Parkeringshus och panncentral med ursprunglig utformning med hög rund pannskorsten i ljus betong, plantak som fungerar som gård med planteringar för de båda bostadshusen i Sjöjungfrun, murad gaveltrappa leder ner från däck till nedre gatuplan samt extra ingång på ena gaveln med räcke i svart järn.

Råd och riktlinjer

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Befintligt stadsplanemönster med noga uttänkt samspel i husplacering, landskaps- och terränganpassning bör bevaras liksom bebyggelsens betydelse för Lidingösiluetten mot Lilla Värtan och Stockholm.
- Området bör fortsatt präglas av samspel mellan höga punkthus, lägre bågformade skivhus och utblickar mot vattnet. Bebyggelsemönstret med byggnadsgrupper indragna från gatuliv och kuperad naturpark med gångstråk mellan de olika husen bör bevaras då de förstärker kulturmiljöns värde.
- Byggnadernas ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och vara vägledande vid renovering. Äldre material och byggnadsdetaljer bör bevaras

och i första hand renoveras med traditionella material och metoder, exempelvis fönster och dörrar i originalutförande.

- Ursprungliga fasader i rött tegel, murade entrénischer, betongskärmar, dörrar i aluminium och plantak i grön plåt bör vara vägledande vid fasadrenovering.
- Balkongernas karaktäristiska utformning med skivhusens skärmar i betong eller tegel, punkthusens indragna balkonger med skärmar av mönstrade betongplattor alt. punkthusens terrassliknande loftgångskonstruktion i grön korrugerad plåt bör bevaras och vara vägledande vid underhållsarbeten.
- Om ny bebyggelse i form av förtätningsprojekt ska läggas i närheten av den befintliga miljön bör den anpassas till den äldre bebyggelsens skala och volymverkan.
- Parkmark med gräsytor, träd och berg i dagen mellan byggnaderna liksom Larsbergstorgets bilfria stadsdelstorg är karaktärskapande och bör bevaras.
- Miljön som helhet är känslig för förändringar och antikvarisk sakkunnig bör medverka vid ändringar som påverkar det kulturhistoriska värdet.